

Vatnorku- útbyggingin í Eysturoynni

Til Føroya Løgting, floks-
formenninar, Tórshavn

Víst verður til áheitan okkara í oktober 1996 um at stóða Eiði-3 útbyggingina, ið okkum kunnugt tingið enn ikki hevur viðgjørt. Her verður tí lagt við ein samandrátur av tí, ið er farið fram í málinum síðani tá (aug./sept. 1996).

Sum skilst er nú komið í ljósmála, at SEV úttan loyvi frá avvarandi myndugleikum (m.a. Yvfrfríðingarnevndin, Sunda kommunu og møguliga eisini landsstýrinum) hevur víðkað Eiði-1 útbyggingina við uml. 13 av Eiði-2. Yvfrfríðingarnevndin hevur seinni góðkent víðkanina - t.v.s. aftaná at meginparturin av arbeidnum vóru framd, og hóast Fríðingarnevndin fyrri Eysturoynna harðliga mótmælti hesum.

Vit hava somuleiðis loyvt okkum at vísa á, at 2 av limunum í Yvfrfríðingarnevndin eftir okkara áskoðan eru beinleiðis ógegngir í málinum.

Vindmyllutøknifróðin er seinastu 10 árin farin fram við risastigum, og danir útflyta í dag háorku vindmyllur fyrri milliárid og útbygginga nú egna vindorkuverð (tað er í dag 855 MW) við uml. 80 MW árliga, sum svarar til uml. 2 ferðir alla okkara elorkuútslu. Sjálvt norðmenn stóða nú partar av ódýru vatnorkuútbyggingini til fyrirum fyrri vindmyllur, ið bæði eru enn ódýrari, og harafturat meira umhvørvisvarsligar. Óvissan um árin ið á umhvørvið (fjórðikturnar) hevur somuleiðis fingið Canadada at stóða einari vatnorkuverkætlan, hóast ætlanin longu hevur kostað landinum yvir 4 milliárid krónur.

Sløk 15 ár eru liðin síðani ein leyslig árinsskanning av Funningsfírdi varð framd av Vandkvalitetsinstituttet (í samband við tá ætlaðu útbygging av Eiði-1 og Eiði-3). Eftir áheitan frá SEV gjørdi Fiskirannsóknarstovan í samstarvi við Náttúrugripasavnið og Heilsufrøðiliga Starvsstovuna í 1985/86 eitt fullfíggið kanningaruppskott fyrri fjórðin, men enn hevur SEV einki gjørt við málið, hóast ein treyt fyrri veittu útbyggingarloyvini júst er, at slíkar árinsskann-

ingar verða framdar, áðrenn arbeidini byrja. Kostnaðurin fyrri kanningina varð settur til uml. 1 mió. kr. og svarar hetta til bert o.u. 1,5 promilla av kostnaðinum (í dag) fyrri Eiði-1 og Eiði-3, so tað kann ikki vera prisurin, ið styggir SEV.

SEV ferir nú fram, at tilfrensið frá øllum áðrenn í fjórðin minskar «einsan» við 26%. Veruleikin er tó hann, at sama um tað er cyst-ella vestfall, so rekur altíð inn í fjórðin við vestara armin, utt. eingi stein- og tøvni (mineralir, saltir v.m.) koma frá áðrenn inn í fjórðin (tí tað verða turrlagdar), meðan tey frá áðrenn eystanfyri reka til hays við streyminum. Hetta er so bert ein síða í málinum, kanska minni tyðningarmikil enn tað, at tann vístfrøðiliga javnvágin í fjórðinum, ið gjøgnum óldir hevur tilaggað seg eina ávísa (sjøgv/vatn-blanding «brakkvatn»), nú verður fullkomuliga broytt. Lítið er at ívast í, at hovuðsorsøkin til tann nú so gjarkvaksna hummarin í Tangafirði, skyldast júst tær mongu turrlagdu áirnar fram við Sundini.

Vísandi til tað ið her er sagt, hjálagað yvirlið (dagfest 25.10.97) og áður senda álit okkara í málinum (dagfest okt. 96) loyva vit okkum tí enn einaferð at heita á okkara háttvirda lögting um beinanvegin at stóða Eiði-3 útbyggingina, um ikki annað so til her umrødda árinsskanning er framd. Alt annað víði eftir okkara áskoðan verði at víðkenna, at landsins fyriskiparar iki eru galdandi fyrri SEV!

Við hávirðing

Føroya Náttúru- og Umhvørvisfelag (FNU)
Tóta Arnardóttir, Kári Sverrisson, Brynjálvar Nattestad, Kári Thomsen, Selma Olsen, Svenn Brimheim, Óli Mikkelsen, Tórmodur Dahl.

Tvítakt sent til:

Løgtingsformannin, umhvørvismálaráðharran, umboðsnevdar- og stýrisformenn SEV's, avvarandi fríðingarnevndugleikar. Eiðis-, Sunda-, Gjár-, Funnings-, Elduvíkar- og Skála kommunu.

Samandrátur pr. 16.10 1997

1. «Steðgið Eiði-3»

1.1 Aug./sept. 1996: Hóast elnýtlan er fallin niður á somu legu sum fyrri 9-10 árum síðani frættist, at SEV hevur ætlanir at útbygginga Eiði-3, ið FNU ferð eftir ferð hevur víst á er ein umhvørvisliga sera vandamikil verkætlan, og tí ikki eigur at fremjast (m.a. verða allar áirnar á vestara armin á Funningsfírdi mest sum turrlagdar). Eiði-3 stríðir eisini heilt givið móti ST-samtyktini «Agenda 21», ið Føroyar hava tikið undir við.

1.2

Okt. 1996: FNU heitir á lögtingið, landsstýrið, umboðsnevd SEV's og SEV-stýrið um at stóða Eiði 3. Við áheitanini varð lögð ein skitsuverkætlan, sum sýnir, at við at fara upp í hæddina (uml. 360 m) á norðara parti av oynni ber til at fáa nær-um 3 ferðir so nóga elorku (uml. 30 GWh) sum Eiði-3 (11 GWh) fyrri uml. somu upphædd (150 mió. kr.), samstundis sum umhvørvisliga árinini av útbyggingini tá verða minimal. FNU-verkætlanin er framd við útgangsstøði í nevndu ST-samtykt: «Agenda 21».

1.3

Okt. 1996: Umboðsnevd SEV's og SEV-stýrið avvisa áheitan FNU's um at stóða við Eiði-3 til FNU-verkætlanin er kannað av óheftum serfrøðingum.

1.4

Jan. 1997: Á fundi við orku- og umhvørvismálaráðharran Eilif Samuelsen fær FNU greitt at vit, at landsstýrið longu í 1992 hevði givið SEV øll loyvi til at fremja Eiði-3, m.a. grunduð á eitt álit frá Orku-ráðnum, sum hevði kannað møguleikan við útbygging í hæddini. Álitid var fullkomuliga ókent fyrri FNU. Eftir umbøn varð jáltað FNU at fáa eitt eintak av nevnda áliti. Tað varð tó ikki sent FNU fyrr enn ein góðan mánað aftaná fundin.

1.5

Feb. 1997: Áheitan FNU's til lögtingið varð send tingformanninum J. I. Olsen. Seinni skiltu vit, at floksformennir ikki høvdu útflyggað sjálvt álitið í málinum, og varð tí - 28.02.97 - nýtt fullfíggið álit sent floksformanninum beinleiðis.

1.6

Mars 1997: FNU móttók umrødda álit (sjá pkt. 4) frá Orku-ráðnum 3. mars. Álitid er dagfest aug. 1992 og víðgjer eina útbygging í 300 m hæddarlegu á eystursíðuni av Eysturoynni suður til

Eysturoyartunnlin. Henda ætlan er mett at geva 14 GWh, kostnaður (eksl. byggirentur) uml. 200 mió. kr.

Her skal ikki vera komið nærri inn á hesa (teknisk ófullfíggið) verkætlan, tí her er talan um eina heilt aðra verkætlan, á einum heilt øðrum stað, og í einari nógv lægri hæddarlegu enn FNU-verkætlanin.

Forvitnisligt er tó at lesa seinasta brotið í álitinum hjá Orku-ráðnum. Har stendur: «... um útbýgt verður, skal áleggja SEV at kanna hvussu fragest fæst burtur vatninum frá øki 1, 2, 3 og 4 í skjal 1».

Økini tað her snýr seg um eru í norðara parti av oynni, og í stóran mun tey øki, ið FNU-verkætlanin (pkt. 1.2) er grunduð á!

Okkum vitandi hevur SEV ikki kannað umrødda øki - í heila tikið er ikki framd nokur optimeringskanning av norðara parti av oynni, aftaná at Eiðisverkið (Eiði-1) varð bygt - og er FNU sannført um, at varð krav Orku-ráðsins gingið á móti, so hevði eisini úrslitið nærur náttúruneyðugt verið á leið tað sama sum FNU-verkætlanin, ið júst er ein optimeringsætlan fyrri umrødda økið.

1.7

Áðrenn frama útbygging í Eysturoynni, var sum kunnugt ætlanir at bygja eitt kraftverk við Fjallavatni sum vatngoymslu. Eisini her varð tóknliga og umhvørvisliga víst á at rættast var at fara munandi hægra vey í lendið fyrri at fáa sum mest orku úr økinum.

Umhvørvisliga varð tað mett mest sum eitt beinleiðis óyðingsverk at byrgja upp Fjallavatn. Úrslitið av «vorrustini» varð her, at Fjallavatn varð fríðað, og eru óvæntað allir fjórðingar í dag fegnir um tað.

Eiði-3 verkætlanin er tó komin so langt áleiðis, at ikki vendist aftur uttan so, at lögtingið/landsstýrið beinleiðis krevur at útbyggingin skal stóða til FNU-verkætlanin er kannað av óheftum serfrøðingum.

2. SEV - ein statur í statinum

2.1

Tá øll «loyvi» vóru í lagi, og SEV byrgði Eiði-1, var henda verkætlan mett at geva 14,7 mió. kWh. Seinni varð av landsstýrinum kravt, at kostnaðurin ikki skuldi fara upp um 208 mió. kr. Eiði-1 loyvið rakk suður til avfallsøkið til Stóra.

I dag gevur Eiði-1 sambært SEV 21 mió. kWh og hevur sambært Nordisk Investeringssbank (lángvegi) kostað uml. 600 mió. kr. SEV sigur kostnaðurin varð

180 mió. lægri (tá uttan byggirentur, kostnaðurin fyri tunniborimaskinuna og onnur arbeidstól?)

Nú er sum kunnugt einki nýtt í at ein SEV-verkætlan kostar «meira enn tað dupulta», men tí undrast yvir at framleiðslan er vordin 40% lægri (6,3 mió. kWh) enn mett (úr 14,7 í 21 mió. kWh). Vit vita í dag, at avfallið í økinum er heldur meira enn upprunliga mett, men tað er bert ein litil partur av frageiðingini.

Orsøkin hr er heilt einfalt hon, at SEV av sínum eitingum hevur víðkað Eiði-1 útbyggingina til eisini at fenna um ein stóran part av Eiði-2. Við øðrum orðum: Tá tunniborimaskinan var komin til avfallsøkið til Stóra (loyvismarkið), varð uttan víðari hildið fram suður móti Skarðsá/Skála.

Eiði-2, ið upprunliga fenvdi um økið frá Stóra suður til og við Sandá/Skarpsá, varð mett at geva uml. 18,6 mió. kWh. Nú er avfallisøkið frá Stóra suður til Skarðsá/Skála uml. 1/4 til 1/3 av øllum Eiði-2 økinum - t.v.s. her hava vit júst tær uml. 5-6 mió. kWh, ið SEV hevur ognad sær út yvir «loyvisverkætlanina».

2.2

FNU hevur gjøgnum Yvfrfríðingarnevndina roynt at kanna nærri í hesum ivingasama máli, og av teimum skjølum, vit hava móttikið, er «søgan» í stuttum henda: Eiðisverkið varð sett í rakstur 28.04.1987, men var tá bert norðari tunnlin ið nýtist. Syðri tunnlin varð liðugur «til jólar 1988» og tikin í nýtslu eftir ársskiðtið.

23.02.88 sókir SEV Fríðingarnevndina fyrri Eysturoynna um at fáa loyvi at víðka tunniboringina suður til Skála, men umsóknin verður ikki gingin á móti (29.06.88). Ávgerðin varð kærð til Yvfrfríðingarnevndina 12.07.88, sum í skrivi dagfest 23.01.89 gevur SEV umsóktu loyvi. Loyvið frá Sunda kommunu er dagfest 10.07.1989.

Av hesum sæst skiltigt, at SEV - heimildarlest - hevur hildið áfram við tunniboringina frá loyvismarkinum og suðureftir heilt fram m. óti Skarðsá/Skála uttan loyvi frá Yvfrfríðingarnevndin og øðrum avvarandi myndugleikum - m.a. Sunda kommunu. (Tunnlin var sum nevnt liðugur longu «til jólar 1988»).

Viðmerkingar: SEV sigur í einum brævi 30.07.97 til Yvfrfríðingarnevndina, at upprunliga loyvið til Eiði-1 gekk suður «til og við Stóra». Tað er ikki satt. Avfallsøkið til Stóra var ikki við í veitta loyvinum fyrri Eiði-1.

2.3

Sum «verju/umfering» fyrri framhaldandi tunniboring inn í Eiði-2 økið uttan loyvi frá myndugleikum sigur SEV í nevnda brævi (2.2), at talan hevur ikki verið «um at bygt nakað í lendi-num ella tikið vatn úr á-unum». Yvfrfríðingarnevndin er eyðsæð samd við SEV í hesum sjónarmiði, tí í brævi til FNU dagfest 20.08.97, vísir nevndin (v/ J. Schultz-Hansen, dómarar) til brævið frá SEV og viðmerkir samstundis, at «der ikke forud for tilladelsen af 23. januar 1989 er foretaget arbejde, som krævede tilladelse fra naturfredningsmyndighederne».

Her skal viðmerkjast at SEV í sama brævi upplýsir, at skaktirnar sunnanfyri loyvismarkið «vóru boraðar soleiðis at umleið 1-2 m vóru eftir áðrenn komið var upp í áirnar. Tá loyvið frá Yvfrfríðingarnevndin, dagfest 23. januar 1989, var móttikið, vóru drinnetok og skaktir gjørd liðug».

2.4

Av hesum skilja vit, at SEV fyrri tann saks skuld kundi havt borað tunnlin t.d. heilt suður til Sandá/Skarpsá uttan at spyrja fríðingarmyndugleikar, víðkomandi kommunur ella aðrir myndugleikar um loyvi, bert skaktirnar upp til áirnar ikki komu upp í dagin.

Vit halda, at her er nógv, ið ikki ruggar rætt!

Hvør hevði havt ábyrgd av teimum tiggjalsmió. kr., ið vóru nýttar til ein «tómán» tunnlin, um Yvfrfríðingarnevndin eins og Fríðingarnevndin fyrri Eysturoynna hevði sagt «nei» til víðkanina?

Góðtekur Yvfrfríðingarnevndin at víðgera eitt mál undir trýsti?

Gav Umboðsnevdin SEV-leiðsluni fulltrú at «spæla hasard» við 10-tals mió. almennum kr. í vón um at Yvfrfríðingarnevndin kom at siga «ja»? (Um hetta mundið var verkætlanin longu vordin í hvussu so er 80-90% dýrari enn ásetta hægsta mark).

Var landsstýrið, ið gav loyvi til upptøku av lán til Eiði-1 verkætlanina, vitandi um og hevði góðkent, at SEV helt fram við tunniboringini langt inn í Eiði-2 økið, uttan at loyvi var fingið frá avvarandi myndugleikum?

2.5

Tey, ið manna Yvfrfríðingarnevndina, eru: J. Schultz-Hansen, dómarar (form.), Arni Thorsteinsson, Forminnissavnið Doreta Bloch, Fróðskaparsetrið